

ERRETZEKO PAPERAK •

Jokin Muñoz

Dinosaurua bertan

Cuando despertó, el dinosaurio todavía estaba allí». Horrela hasi eta horrela bukatzen ere da Monterrosoren mikrorrelato ezaguna. Ipuina poli-semikoa da bere laburrean.

Niri, *todavía* errukigabe hori dela medio, zorigaitzaren iragarle iruditu izan zait beti, baina badu, hein berean, beste adiera argi bat, hain zuzen ere gogoeta honetarako hizpide ekarri didana: erloju geldiaren malurra, denbora geologikoak dakarren betikotasunaren zama etsigarria.

Izan ere, argi dago bizi gaituen glaziazioak barren-barrenean gauzkala, Sarriren nobelako pertsonaia izoztu desmemoriatuarekin bat eginik. Alferrik dabil, hortaz, Josetxo Lizartza ETBn *baietz gogoratu!* esaka. Ez dago ezer gogoratu beharrik etengabeko orainean. Gaur atzo baita. Bihar etzi.

Durangoko erromeria alimalearen bezperan harapatu ninduen sentipen horrek, eta oraindik aldean daramat. Goiz hartan, begiak ireki eta bertan, Monterrosoren ipuineko pitekantropoak bezalaxe, dinosaurua ikusi bainuen nire ondoan: Pantxoa & Peio eta Benito Lertxundi egunkarietako kultur orrialdeetan nagusi, duela hogeit urte bezalaxe; Reala lider Espainiako ligan, duela hogeit urte bezalaxe; eta Batasuneko parlamentariak Euskadiren(!) alde odola —haiena— gerturik daukatela emateko Borbondarrari garrasika, duela hogeit urte bezalaxe. *Tempus irreparabile fugit* delakoa gezur biribila da, lagunok. *Continuum* jasanezin batean bizi gara.

Horrela, aise imajina nezakeen Durangoko *hipereroski*-aren enegarren edizioaren argazki beti geldia: ohiko migrazio ikaragarria karpapeko abarora joana, glaziaziotik ihesi, eta milaka metro koadroko negutegi liburuz betea. Hiru eguneko epelaldi goxoa, bai, baina, aldi berean, eta batez ere, hiru eguneko kultura tripakada demasekoa, non merkatuak traga eta traga egiten dituen koleoptero baten biziraupena duten ehunka liburu.

Durangon erroskila poltsa bat erosi edo liburu bat erosi berdin-berdina da, bi-biek iraungitze-data baitaramate aldean. Hargatik, milaka erroskila eta milaka liburu ekoizten segitu behar dugu jo eta su, merkatuak gaur-bihar-etzi jatena eduki dezan, erroskila eta liburu hondarrek inoiz pareko kontainerrean bukatu behar badute ere. Horrela ulertu

behar da, eta ez bestela, zenbait idazle grafomania-ko bihurtu izana.

Etengabeko *ritornello* hori dela medio, denbora pasa ez izanaren irudipenaz bizi gara irakurzaleok. *Pope*-ren batena ez bada —*Obabakoak*-en urtea, *Ifrentzu*-en urtea, *Hamaika pauso*-ren urtea...—, denboraren joana zedarrituko digun liburu erreferentzialik gabe geratzen gara azokatik azokara. Gainera, kritikoak (?) konfiantzazko gidari ez direnez —*SPrako tranbia* Espainiarrek deskubritu zigiten—, itsumustuan ibili behar dugu urte osoko joan-etorri izoztuan, haztaka dorpean, argitaletxeek —okindegilabeek— plazaratzen dituzten produktu beti-berezi, beti-berrien artean. Egun bateko lo-reekin ari gara gure baratzetxoak apaintzen, alegia, eta liburuak garapen askoz motelagoa behar du. Ez du zertan ibilirik jira eta bira, orain zetaz beztitu, orain alarguntsa gazte. Dinosauruaren ibilera pausatua behar du, glaziazioaren ukitu gozoa, karpantik kanpoko afrontuan iraungo badu.

Zeren ez da kantitatea ardura digun gauza bakarra, ez da nahikoa azokako postuak mukururaino betetzea. Horretaz gainera, hiru eguneko udaberri-lehertze horren erakusle, barietatearekin tematzen hasi gara aspaldion, gu baino dezente handiagoak direnekin homologatu nahiak itsuturik, agidanez. Daukagun paisaia berde-umel-grisaxkarekin etsi

ez, nonbait, eta tropikoaren oparotasuna egin nahi izan dugu gure. Ipuinak, komikiak, gazte literatura, ume literatura, mendi gidatxoak, abenturazko nobelak, literatura erotikoa... Astialdirako ekoizpen arinak gehienak, merkatuko sektore baten asetzearako sortuak, bai, baina, kasu askotan, batere originaltasunik gabeak. Alor hamaika aldiz goldetuak, hamargarren orrialderako *déjà-vu* sentsazioa ematen digutenak. Bidaiazaleoi askotan gertatu zaigu: nonbaitera joan paisaia ukitu gabea aurkituko dugulakoan, eta bertan McDonalds bat ikusi. Agian, horixe, astialdiko literatura, di-da kontsumitu eta ahanzturara kondentatzekoa —gogoratu koleopteroa— dateke egun idazle koitaduo geratzen zaigun lan-esparru bakarra. Gai txikiak, gertuak, arinak landu behar ditugu, munta handiko gaiak —memoria, iraganaren gaineko gogoeta, kasu—, kanpoko izotzean bizi diren kazetari, historialari eta parlamentarietzat utzirik. Bati berriki irakurri diodan bezala, eta idazkiaren hasierako *dinosauruarena* parafraseatuz: «*Cuando despertó, Spielberg todavía estaba allí*».

Gainera, oker gabilta barietatea erakutsi nahi temoso horrekin. Tropikoan oparotasun itzela, bizitza-festa antzeman uste dugu Ekain, Santimamiñe, Obaba, Umbria ospel hauetatik, hain juxtu kontra-koa denean. Tropikoa baino gauza aldagaitz eta errepikakorragorik ez dago —galdetu, bestela, McOndoko sargori hormatupean bizi behar izan duten Erdialdeko Amerikako idazle gazteei—. Kromatismo ikaragarria dauka, bai, baina beti berdina da, bertan ez udaberri tristerik, ez udazken alairik ezagutzen ez delako. Itxurazko oparotasun hori da aldaketa, mugimendu ezaren sentsazioa ematen duena, erloju geldiaren zama, dinosauruaren presentzia etengabea. Zer oroiturik ez dago horrelakotetan. Denbora gelditu egiten baita gorri, berde, laranja, hori, more izoztu horietan, eta betiereko oraina —eternitatea— nagusitu, zeina, poetak esaten zuen bezala, heriotza besterik ez den.

Izozteak eragindakoa baino heriotza gozoagorik ez omen dago, aizue, eta elurra dakar Etxauriko gainean agertu den hodeitzar beltz horrek. Begiak ixteratzen noa, hortaz, dinosaurua *oraindik* ondoan dudala. Aharrausi egin du berak. Aharrausi egin dut nik. Lotara goaz, memoria ezak dakarkigukeen *Zorion perfektua* amets.

ZAZPI BEGIKO •

Kirmen Uribe

kolpean

- Bertsolaritzari eta ahozketasunari buruz hitz egitera joango dira, datorren udaberrian, Renora (AEB) Andoni Egaña, Joxerra Garzia eta Jon Sarasua. Nevadako Unibertsitateak urtero euskal kulturari buruz antolatzen duen jardunaldien baitan hitz egingo dute. Nazioarteko aditu gehiagok ere hartuko dute parte.

Alde batetik Etxepare. Bestetik Oihenart. Irudika dezakegu Bernard Etxeparek hartu zuen poza liburua inprentatik atera berri ikusi zuenean. Garai lasaia zen hura bere bizitzak. Igaro ziren kartzela eta gerra, igaro estuasun latzak. Eta emazte biluziekin amets egiten zuen apaiz hark sinetsi egin zuen azkenik etorkizunean, konfiantza itzela agertu zuen teknologiak kultura txiki batean izan dezakeen eraginean. Beste askotan bezala, ez ziren etxepareren iragarpen baikorrak bete.

Aitzitik, Historiak oraintxe egiten du aurerra eta oraintxe atzera, eta erreforma iri-

Tradizioa

tsi zen eta ezin izan zuten geroztik apaizek emazte biluziekin amets egin. Etxepare bera ere ahazturik geratu zen. Ez hori bakarrik. Mende bat eta hamar urte beranduago Arnaud Oihenartek poeta txarraren eredutzat hartu zuen eta bazterren lotsagarri utzi. Oihenartek, poesia italiarra, portugaldarra, espainiarra eta frantsesa aztertu ondoren, tradizio klasikoa hobestea deliberratu zuen eta poetika bat idatzi Etxepare hutsaren pare utziz. Etxepareren lanak bere bidea egin zuen baina eta bizirik iraun zuen ahozko tradizioan. Oihenart saiatu

zen euskararentzako erregistro poetikoa lortzen. Hitzak eta asmatu zituen baina ezin uka arrotz egiten zaigula guztiz.

Esaten da literatur tradizio handietan testuek gehiegizko pisua dutela eta aurrera begira baino atzera begira bizi direla. Horixe dela hizkuntza txikien abantaila. Aurrera begiratzea badugula. Baina beldur naiz ez ote garen beste muturrera joan eta gure tradizioa ez ote dugun gutxiensten modernitatearen izenean. Nik dakidala, Etxepare bezain idazle modernorik ez dago, euskara inprentara eramateko keina ez du inork gaitutuko.